

KASSÁK LAJOS

Költészetének két háború a határmesgyéje. Első versei a világháború kezdő évében jelentek meg s az utolsókat most írta a békekötés napjaiban. Verseinek gyűjteményes kötete a „Hatvan év“ egy olyan költő megmutatkozása, aki több mint háromeztizedes írói útja alatt, kívülmaradt a korszakon. Kivülmaradt, de nem úgy, hogy ne ellenezte volna, viszont nem úgy ellenezte, hogy vitalapul feltételeit elfogadta volna valaha is. Irodalmunk jellegzetesen magános irodalom, mely csak egy vékony réteg szeretetében talál hazára. De Kassák magányosabb volt a magányosoknál. A Nyugat ellenzékiiségének megvolt a maga, ha nem is tágas, társadalmi háttere. Kassák irodalmi haladásában azonban — legalább is eleinte — egyetlen egy társadalmi törekvés sem ismerte fel a maga elődsét. Kassák költészete olyan szándékokat fejezett ki az irodalomban, olyan kultúra zászlóját lengette, amely még csak várta a maga szükségszerűen felnövő híveit. Amit nálunk a hagyománybontó Nyugat képviselt, az Kassák indulása idején, mint tudjuk, külföldön már hagyományörző akadémia volt s az az irány, amellyel a fiatal Kassák rokonságot tartott, éppen ellenük lázadt. De Kassák lázadása kevésbé hasonlított külföldi kortársaihoz. Költészete nem illeszkedett be a hagyományos irodalmi keretbe, nem volt egyik vagy másik irányzat továbbfejlesztése vagy visszahatása. Egészen sajátos úton, alulról kezdve kellett neki a művészet lépcsőfokait megjárnia s mialatt felfelé haladt, nem úgy látott, mint egy bennszülött, hanem inkább, mint egy honfoglaló. Kassák ugyanazzal a kifejtett ösztönnel, amellyel végigcsavarogta Európát, tájékozódott a művészet világában. Aki éveken keresztül éhezett, nem csendesedik meg, ha egyszer jóllakatják és nem is borzad annyira az új éhezéstől. Kassák ezzel a kötetlen és végtelenül hajlékony magatartásával formálta a maga költői pályáját: így kerülhetett ki mindenki által végigfutott kitérőket, így hagyta könnyű szívvel magamögött egyre-másra azt, amire fejlődése során éveket áldozott. A megállt forradalom összeaszott bőrét mindig idejekorán le tudta dobni magáról s önnön fejlődése és a költészet megfrissítése érdekében búcsút tudott mondani annak, ami kikerült az élet folyamából. Nincs okunk helyesbíteni a leszűrődött irodalmi igazságot: éppen változásai tanúsítják, hogy önmagához mindig hű maradt.

Életművének végső s ma már talán megfogalmazható — irodalomtörténeti — lényege nem a kifejezés, mint Adyé s nem is az intellektuális tartalom, mint a Babitsé, hanem a magatartás. Eddigi munkái minden változásukkal — mily szervesek visszatekintve ezek a változások! — szigorú belső kompozícióval ezt a magatartást építik részleteiben megformált egésszé. Versei nem is versek a szó szokott értelmében, hanem egy napló szinte csak nyomdatechnikailag széttördelt részletei. S ha egymástól legtávolabbi korszakaiból emeljük is ki őket, végeredményben mind azonos világmegragadást, azonos jellegzetes tudatállapotot, azonos emberséget rögzítenek. Tartalmuk — mint ahogy maga írja — szemlélet. Önnön magatartásának, emberségének átadására alig találunk halhatatlanná vált kortársai között az övénél harmónikusabban kibomló művészetet. Kassáknak a magatartás a remekműve.

LENGYEL BALÁZS